

Gurbanlyga garşy wegetarian musulman hereket

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Nukdaýnazar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Gurbanlyga garşy wegetarian musulman hereket GURBANLYGA GARŞY WEGETARIAN MUSULMAN HEREKET

Kesilen kesildi. Indiden soñ jedelleşip-galmagallaşyp, gürrüňi süýndürip oturmagyňam hiç hili manysy ýok. Emma indiki gezek gurbanlykda mal kesmezlik üçin bırgiden sebäpler bar. Üstesine muňa dini sebäplerem girýär.

Çünki talaplary doly berjaý edip gurbanlyk edilýänem bolsa, zamanabap maldarçylyk senagaty, haýwanyň etini haram yylan edip biljek derejede zalyň. Kuranyň günüden-göni mal öldürip gurbanlyk etmegi buýrup-buýurmandygy baradaky mesele welin aýry bir sebäp.

Meselem, haýwan hukuklaryny goramak meselesi muňa gowy sebäp bolup biler. Elbetde, biologiki sebäpler-de bar: biz adamlar etçi, diňe et iýip oňmaly diýip ýaradylmadyg-a. Haýwan hak-hukuklaryny goraýan PETA-nyň alyp barýan işleriniň çäklerinde gurbanlykda mal öldürlişigine garşy çykýan, hatda wegetarianlygy goldap çykyş edýän musulman ruhanylaram bar.

Haj zyýaraty döwründe her ýyl 1.5 million mal öldürilýär. Saud Arabystanda şertleriň mümkünçilik bermeýändigi üçin bularyň agramly bölegi daşary ýurtlardan getirilýär. Awstaliýadan we Täze Zelandiýadan gämilere yüklenip müňlerçe goýun getirilýär. Goýun janawerler hyryn-dykyn ýagdaýda, aç-suwsuz, ezýet-horlukda Jiddä gelip düşýär. Janawerleriň bir bölegi ýolda keselläp, yssydan, bir bölegi-de biri-biriniň aşagynda galyp-depgilenip ölüär.

Mekgä baryp gowşanlaram nähili buýrulsa şolar ýalam öldürilýär. Emma 1.5 million malyň diňe 600 müňe golaýy Yslam ösüş bankynyň üsti bilen garyp ýurtlara ugradylýär. Galanlary kesiliп atylýar, zaýalanýar. Ýagny keýpine gan akdyrylýar, gurbanlyk etmek maksady bilen däl.

Soňam gurbanlyk malyň etini gowurýarlar. Hüseyín Hatemi hojanyň aýdyşy ýaly mukaddes Gurban baýramy sözүň doly manysynda gowurma şüweleňine öwrülýär.

Ynha, Täze Zelandiyádan başlanyp, Mekgä çenli uzalan ýoluň pellesinde öldürilen malyň etini «halal» kyljak ýekeje esas ýok. Sebäbi malyň huşundan giderlip damagynyň çalynany ýeterlik däl, onuň ezýet çekdirilmezden ulaldylmagy we äkidilmegi gerek. Janawerleriň biri-biriniň gözüniň öñünde öldürilmegem munuň üstüne urna.

• BEÝDIP ÖLDÜRMEK HARAM

Haýwanlaryň hak-hukuklaryny gorayán iň uly halkara PETA guramasynyň alyp baryan işleriniň çäginde gurbanlykda mallaryň usulsyz öldürilmegine garşy çykýan, hatda wegetarianlygy goldap çykyş edýän musulman ruhanylaram bar. Olar www.islamveg.com atly web saýtda yslamyň we wegetarianlygyň biri-birine utgaşykly bolup biljekdigini görkezmäge jan edýärler. Olaryň biri-de Aly Muttaky. Ol «Gurbanlyga yslamy nukdaynazardan garamak» makalasyndw haj zyýaratynda öldürilen mallaryň barsynyň haramdygyny öñe sürýär. Çünkü yslam kada-kanunlaryna laýyklykda mallara yetisdirilýän ýerinde gowy seretmek we olary agyryp-ynjytmadan, horlamazdan mylakatly çemeleşip öldürmek gerek.

Şeýle-de haj zyýaratynda öldürilýän mallaryň yetisdirilmegi Täze Zelandiyanyň ekosistemasyna zyýan berýändigindenem beter, wagşyçylykly şertlerde äkidilmegi-de adamkärçilige sygamýar. Ýagny, 1400 ýyl öñ bolmadyk şertler orta çykýar. Şol döwrüň şertleri bilen biziň döwrümiziň şertleri başga-başa bolandygy üçin, käbir düzgünlere gaýtadan seretmek gerek.

Muttakynyň pikiriçe, Kuranda haýwanlaryň adama azyk hökmünde berilmegi wagt we ýer şertlerine görä kesgitlenen bolmaly. Çöl ýerlerde ýasaýan adamyň ýasaýsy üçin şol ýeriň janly-jandarlaryndan peýdalananmagy gerek. 1400 ýyl owalyň Arabystanynda dört aýaklylardan başga iýere zat bolmandygy-da belli. Kur'an adama haýwanyň etini halal kylanda, şol bigünä janawerler üçin döredip boljak iň gowy şertleri-de işläp

düzüpdir.

Şeýle-de Muttaky Kuranda gurbanlyk mal öldürmegin gönüden-göni emredilmändigini öñe surýär. Kuranda aýdylýan gurban «pidakärlik etmek» manysyny berýär. Ýagny Allanyň eçilen naznygmatlaryny ýasaýan jemgyyetiň bilen paýlaşmak. Emma modern dünýäde bu ritual indi manysyny ýitirdi diýen ýaly, gaýtam luzumsyz gan kölceleriniň döremegine we tebigatyň harlanmagyna sebäp bolýar. Etiň ýürek kesellerine ýol açýandygyny-da nygtap geçen Muttaky soňky geçirilen barlaglara esaslanyp, vegetarianlaryň has sagdyn adamlardygyny aýdyp sözünü jemleyär. Muňa garamazdan dünýä boýunça vegetarianlaryň iň az çykýan topary muslimanlardyr.

• PYGAMBERI DIÑLÄNOKLAR

Döwürdeş yslam alymlaryndan B.A.Masri-de yslamyň haýwanlara bolan garaýsyny beýan edýän «Islamic Concern for Animals» kitabynda muslimanlaryň Hezreti Muhammediň (s.a.w) haýwanlara hoşgylaw çemeleşmelidigi baradaky öwüt-ündewlerine gulak germeýändiklerini aýdýar. «Eger mallar ýetişdirilende, daşalanda, öldürlende ýa-da zulma uçranda olaryň etini haramdyr. Malyň damagy çalnanda düzgünler doly berjaý edilýänem bolsa, haýwan haýsydyr bir ezýete uçrasa, eti bize haramdyr.» diýýär.

• Aslynda biz etçilem däl ahyryny

Örän paradokslaýyn ýagdaý, emma hakykat. Adamyň beýnisi – gademyyetde ata-babalarymyz ot iýmekden el çekip et iýmäge başlansoň ösüp başlapdyr. Emma adam biologiki taýdan etçil ýaradılmayıdy.

Adam eti çigligine iýmeýän ýeke-täk jandar. Aw etmek üçin penjämiz, kesiji ötgür dişimiz ýok. Elimizde her dürli ýarag bolmasa, iýmeg-ä beýlede dursun, haýsydyr bir haýwany ele salyp güýlmegimizem mümkün däl. Iýmit siñdiriş sistemamyz et iýyän jandarlaryňkydan ep-esli uzyn, et iýyän keýikleriňkä meňzes gurluşy bar.

Waşingtonyň Worldwatch institutynyň hünärmenlerinden Braýn

Halweýl antropologik görkezijilere esaslanyp, adamda aşa köp et iýme isleginiň bolmazlygynyň gerekdigini aýdýar. Et sarp edijiliği medeniýet we ýerli tebigy şertler bilen baglanyşykly dörän zat. Meselem, eskimoslar ýasaýan tebigy şertlerine görä ýeke gysym ösümlük iýenok. Emma adamyň iýmit siñdiriş sistemasy lif derejesi ýokary gök ösümlikleri iýmäge has amatly görünýär. Adamda döreyän ýürek agyrylary we düwnük ýaly keselleriňem aşa köp et iýmekden ýuze çykýandygy çaklanýar.

24.02.2002 ý.

Aýşe ÖZEK KARASU. Edebi makalalar